

Днешна Палестиня.

Прѣсни ми сж още въ паметъта, усърдието и благочестието, съ които старитѣ българи и българки отиваха на Иерусалимъ, за да се поклонятъ прѣдъ гроба Господень и да видятъ мѣстата, къдѣто Той се е родилъ, порасълъ и къдѣто е извършилъ Своитѣ чудеса. До послѣдния часъ на живота си моята майка казваше: „За много нѣща има да благодаря на баща ви, но най-много му съмъ благодарна, за гдѣто ме заведе на Иерусалимъ. Това ми остана отъ печалбитѣ и отъ пестенето“. А въ България се срѣщатъ стотици и стотици състоятелни хора, които мислятъ, че биха удовлетворили една душевна нужда, ако можеха да посѣтятъ поне веднажъ въ живота си *светитѣ мѣста*. Едни ламтятъ за Виена, за Парижъ, за Берлинъ, а други за изтокъ — за Цариградъ, за Александрия, за Иерусалимъ! . . . Едни искатъ да видятъ парижката опера, а други Голгота и Елеонската гора. Азъ не зная, кои сж по-прави; но не бихъ осъдилъ нито еднитѣ, нито другитѣ. Добри е да види човѣкъ, какво е извършила положителната наука, какви чудеса е направило човѣчеството прѣзи новото врѣме, но не е злѣ да види каква е била старата цивилизация, какво ни е завѣщало отдавнашното чинало, къдѣ сж се родили двѣтѣ най-възвишени религии на еднобожието: християнството и еврейството. Археологическитѣ разкригия, които се правятъ отъ ученитѣ европейци въ Египетъ и другитѣ страни на Левантъ, свидѣтелствуватъ, че и тамъ е имало култура, която е послужила като опорна точка на послѣдующитѣ поколѣния.

Когато не бѣха построени още желѣзницитѣ и когато по Средиземното море плаваха само платнени кораби, пътуването отъ България до Палестиня бѣ едно цѣло подвижническо. Нѣщо около мѣсець и половина траеше отиването и

още толкова завръщането. Хора, които никога въ живота си не бѣха виждали море, ги туряха въ една малка гемия, която се люшкеше при всѣко повѣване на вѣтъра и която твърдѣ често се заливаше отъ морските вълни. Сега параходитѣ сѣ едно развлѣчение, единъ истински разкошъ, а тогасъ гемиятѣ бѣха едно истинско мъчение. Но тогавашнитѣ хора не се боеха отъ страданията и ги посрѣщаха съ резигнация, а нѣкои намираха въ тѣхъ дори едно утѣшение. Тѣ заслужаваха тогазъ да получатъ една титла на отличие и имаха право да я носятъ съ гордостъ. Тая титла бѣше единствена, която турското владичество бѣ оставило да сѣществува у българитѣ — титлата *хаджия*.

Прѣди войната въ Палестиня отиваха много поклонници, главно православни: руси, българи, гърци, араби и пр. Най-много бѣха руси. Тѣхното число надминаваше понѣкога 10,000 души годишно. Прѣзъ врѣме на войната и слѣдъ войната положението на православната църква се влоши твърдѣ много. Защитникътъ и покровителътъ на православиято — Русия прѣстана да сѣществува за *свѣтитъ мѣста*. Другитѣ православни държави нѣмаха нито силата, нито желанието да замѣстятъ Русия. А отъ 10 години насамъ нито руси, нито българи отиватъ въ Палестиня. Азъ се надѣвамъ, че прѣпятствията скоро ще се свършатъ и у българитѣ пакъ ще се яви охота да видятъ мѣстата, отъ гдѣто ни дойде религиозното просвѣтление.

* * *

Прѣзъ послѣднитѣ години въ Палестиня ставаха коренни промѣни. На 2 ноември 1917 година, т. е. слѣдъ като Русия попадна въ болшевишки ржцѣ, английското правителство въ съгласие съ своитѣ сюзници направи декларация, съ която се задължаваше да установи въ Палестиня единъ *народенъ домъ за еврейското население*. Тази дребна фраза не се разбира отначало добръ нито вѣтрѣ въ страната, нито даже въ съгласенскитѣ държави. Разбраха я само циониститѣ, които отдавна работѣха да направятъ отъ Палестиня такава еврейска земя, каквато е Англия за англичанитѣ. Нѣма съмнѣние, че тая декларация упражни едно доста силно влияние върху еврейския народъ, прѣснатъ по четиртѣ части на свѣта. Еврейскитѣ богаташи охотно даваха пари за съгласенскитѣ заеми, а по-бѣднитѣ се записваха доброволци въ съгласенскитѣ войски. Къмъ края на войната се образуваха отдѣлни войскови части, които дѣйстваха наедно съ английскитѣ и французкитѣ за освобождението на Палестиня.

На 1918 г. населението въ Палестиня, безъ разлика на вѣра и народностъ, посрѣщна съюзническитѣ войски съ ентузиазъмъ и ги нарече свои освободители. Самитѣ мюсулмани се възрадваха отъ новия редъ на нѣщата. Тѣ не обичаха турското управление и се надѣваха, че ще имъ се даде едно пълно само-

управление. Англичанитѣ всѣкога сж имали репутацията на огитни и безпристрастни управници, които държатъ чуждитѣ плѣмена въ подчиненостъ, до гдѣто се убѣдятъ, че сж узрѣли за самостоятелностъ. И първитѣ стѣпки на военнитѣ власти бѣха коректни и благосклонни къмъ мѣстното население. Заявленията на Уйлсона, че войната се води за освобождението на малкитѣ народи, се считаше за единъ актъ посленъ отъ колкото декларацията на Балфура за *еврейски народенъ дома*.

Но дойде врѣме да се сключватъ мирнитѣ договори и арабитѣ видѣха, че декларацията на Балфура добива по-реална форма отъ колкото обѣщанията на Уйлсона. Сжщеврѣменно еврейската емиграция въ Палестина започна да расте и то отъ елементи, които не вдѣхваха довѣрие за едно мирно развитие на страната. Прѣзъ това врѣме нѣкои отъ виднитѣ сионисти имаха неблагоразумието да заявятъ публично, че тѣ въ скоро врѣме ще направятъ отъ арабска Палестина едно еврейско царство. И тогасъ се започнаха протеститѣ и изпращанията на специални делегации прѣдъ английското правителство, а по-послѣ и прѣдъ Обществото на Народитѣ. Мохамедани, християни отъ всички вѣроизповѣдания се съединиха въ едно и се започна борба противъ еврейството. Народното негодувание още повече се усили, когато английското правителство назначи за върховенъ комисаръ бившия м-ръ отъ кабинетитѣ на Аскуита и Лойдъ Джорждъ, Съръ Хърбертъ Самоелъ, еврейнъ по произхождение и по религия. Въ неговото лице арабитѣ виждаха единъ инструментъ на сионизма и усилиха още повече протестътъ си. Трѣбва да кажемъ, обаче, че Съръ Хърбертъ е единъ високопросвѣтенъ човѣкъ и не заслужа приписванитѣ му намѣрения; но при раздражението, което сжществува по цѣла Палестина и при еластичността, която има Балфуровата декларация, даже единъ такъвъ безпристрастенъ човѣкъ като него може да се подхлъдне.

Най-послѣ сиониститѣ разбраха, че сж направили грѣшка, като сж декларирали, че ще направятъ отъ Палестина такава еврейска земя, каквато е днесъ Англия за англичанитѣ; но лошото впечатление бѣше вече произведено и не можеше да се поправи. Въ Карлсбатския сионистически конгресъ Д-ръ Соколовъ при откриването на конгреса, за да смекчи лошото впечатление каза:

„Ние достигнахме до една нова страница въ нашата история. Отъ 2000 години ние стоиме въ прѣдверието на историята; най-послѣ влѣзохме въ нея. Балфуровата декларация е единъ важенъ етапъ въ дългия пѣтъ на освобождението. Ние сме естествени съюзници на източнитѣ народи, ние съ нѣхъ наедно ще осъществимъ нашия народенъ идеалъ. Ние сме рѣшили да работимъ въ миръ съ арабския народъ. Ние сме свързани съ арабитѣ отдавна съ великитѣ истори-

чески събития; свързани сме съ тая частъ отъ семитическата раса, чрѣзъ възпоминанията на голѣмитѣ периоди, въ които сме проявили обща сполучлива дѣйностъ за каузата на цивилизацията. Но нашитѣ отношения съ арабския народъ не се ограничаватъ само въ миналото. Симпатиитѣ на народитѣ се основаватъ главно върху тѣхнитѣ интереси. Когато интереситѣ на арабитѣ и на евреитѣ съвпаднатъ въ полето на практическата политика, тогасъ симпатиитѣ помежду имъ не ще липсватъ. Ние имаме най-голѣмъ интересъ да живѣемъ въ сърдечно споразумѣние съ арабитѣ. Интереситѣ на арабското население изискватъ едно прѣко споразумение съ еврейския народъ... Палестиня е свещена земя не само за насъ евреитѣ, но и за другитѣ религии на челоувѣчеството. Ние разбираме благочестието, почитанието и ентузиазма, коиго възбуждатъ светитѣ мѣста у вѣрующитѣ християни и религиознитѣ паметници у вѣрующитѣ мохамедани. Ненарушимото драво на свѣстѣта и религиознага свобода трѣбва да царуватъ въ Иерусалимъ, въ Божия градъ, защото Иерусалимъ е мѣсто повече отъ единъ градъ, той е единъ принципъ, принципътъ на мира. Повеќе отъ всѣки другъ градъ Иерусалимъ стои задължително въ мнѣнието на всички, че единъ день той ще обхване всички^м народи и религии. Но до гдѣто настане това врѣме, трѣбва да се подържатъ отношения, основани върху взаимно почитание. За насъ евреитѣ всѣки камъкъ, всѣко пѣсѣчно зърно въ Палестиня е свято и ние желаемъ свещенитѣ прѣдмети въ тая страна да бждатъ запазени и защитени“.

Тия увѣрения, обаче, не произведоха нуждното успокоение у арабитѣ. Тѣ продължаваха да протестираатъ и да искатъ една самостоятелна Палестиня, управлявана по волята на мѣстното население, изразена отъ болшинството.

Англичанитѣ, които подържатъ тоя принципъ за себе си и за своитѣ свободни колонии, отричатъ го на арабитѣ въ Палестиня, главно защото не ще могатъ при него да се запазятъ на евреитѣ привилегиитѣ, които имъ се дадоха на основание Балфуровата декларация. Днесъ Палестиня се управлява отъ англичани съ ограниченото участие на мѣстното население.

* * *

До гдѣто турцитѣ управляваха Палестиня, не се правѣше никакво прѣброяване на населението. Само въ края на ХІХ вѣкъ се опитаха турскитѣ власти да опрѣдѣлятъ, кои мъже подлежатъ на военна служба (мохамедани) и кои на воененъ данѣкъ (християнитѣ и евреитѣ); но тия опити останаха безплодни, защото самото население се носеше къмъ тѣхъ твърди неприязнено. Споредъ нѣкои исторически данни прѣброяване на населението е ставало въ края на Давидовото царуване съ цѣлъ да се види, колко души биха могли да се явятъ способни ратници противъ неприятеля, и е било намѣрено, че

въ Израилъ и Юдея е имало около 1,570,000 души. Но друго по-старо прѣброяване ги изкарва на 1,300,000 души. Разбира се, че границитѣ на стара Палестиня сж били по обширни отъ сегашнитѣ. Въ тѣхъ сж влизали и земитѣ задъ р. иорданъ, нѣкои окрѣзи отъ Сирия и западенъ Хоранъ. Едно приблизително прѣсметане намира населението въ Палестиня при царуването на Давида около 3 до 4,000,000 души.

Прѣброяванието, което направиха англичанитѣ миналата година, даде 757,182 жители, огъ които мохамедани 590,896, евреи 83,794, християни 73,024 и други 9,474. Процентно мохамеданитѣ съставляватъ приблизително 80%, евреитѣ 11%, а християнитѣ 10%. Трѣбва да се каже, че еврейското население се е увеличило значително прѣзъ врѣме на английската окупация, и то не чрѣзъ естественъ прирѣстъ, а чрѣзъ заселване на чуждоподани евреи. До 1850 година въ Палестиня е имало много малко евреи. Отъ тая дата започва да расте числото имъ и то благодарение усилията и жертвитѣ, които правѣше сионистическата организация. Най-голтѣмото увеличение е станало слѣдъ войната, когато се създаде убѣждението, че чрѣзъ заселване на евреи Палестинтѣ може да стане тѣй еврейска, както Англия е английска.

* * *

Най-голтѣмия градъ въ *свѣтитъ мѣста* е Иерусалимъ съ 62,578 жители, отъ които половината и малко повече сж евреи. На 1916 числото на евреитѣ въ Иерусалимъ е било само 26,000 души. Въ него се говорятъ около 30 равни езици. Между християнското население се намиратъ прѣдставители отъ най-старитѣ църкви и отъ най-модернитѣ религиозни секти. Главната църква е източно-православна. Нейната епископия сжществува отъ най-раннитѣ врѣмена. Нейниятъ основател се счита да е Св. Апостолъ Яковъ, малкия „братъ“ Христовъ. Въ Халкидонския съборъ на 451 година слѣдъ Христа тя е била въздигната на патриаршия. Числото на православнитѣ достига до 40% отъ цѣлото християнско население въ Палестиня; католицитѣ сж околн 19%. Има една частъ православни араби, които подъ влиянието на материални интереси, признаватъ главенството на Папата, но си запазватъ всички православни обряди. Армено-грегориянитѣ иматъ свой патриархъ, макаръ числото на арменцитѣ да е съвсѣмъ малко. Вторъ градъ слѣдъ Иерусалимъ е Яфа съ 47,700 жители. Той е пристанището на Иерусалимъ. Скаченъ е съ желѣзници. Благодарение на тия икономически условия еврейското население въ него расте бързо. Въ околноститѣ на Яфа има една цвѣтуща еврейска колония отъ земледѣлци. Трети градъ е Каифа съ 24,090 жители, тоже пристанище. Преди войната градътъ Газа имаше 35,000 жители, но сега сж останали само 17,000 защото прѣзъ голѣмитѣ боеве, които станаха около него, тоя градъ биде вече съсипанъ.

Когато руситѣ освободиха България военната имъ окупация трая само 9 мѣсеци, прѣзъ които тѣ можеха да организиратъ *земска войска* и мѣстно самоуправление. Първоначално по-големата частъ отъ офицеритѣ и подофицеритѣ бѣха руси, тъй като нѣмаше българи, но веднага вземаха мѣрки да се приготвятъ български кадри. Основаха военно училище, което започна още отъ първата година да изпуща млади офицери. А администрацията се прѣдаде почти всецѣло на мѣстнитѣ жители. Руситѣ, които заемаха високи мѣста въ управлението, бѣха единъ видъ учители и наставници, отколкото управници, та за това ги наричаха *инструктори*.

Рускитѣ окупационни власти приготвиха проектъ за конституция на освободеното княжество, но не го наложиха, а оставиха населението свободно да се произнесе по него чрѣзъ едно Учрѣдително Народно Събрание, съставено изключително отъ мѣстни жители, прѣдставляющи всички класи и всички изповѣдания въ страната. Още при първитѣ разисквания върху проекта руското правителство заяви на българитѣ, че тѣ сж свободни да изработятъ за себе си такъвъ свой основовенъ законъ, каквѣто мислятъ, че ще бжде най-пригоденъ за тѣхъ.

Въ Палестиня англичанитѣ постъпиха другояче. Слѣдъ като получиха пълномощно отъ своитѣ сжюзници да управляватъ страната по свое усмотрение, тѣ сами изработиха основенъ законъ на страната, като запазиха за себе си не само върховното управление, но и фактическата власть — военна и административна. Тѣ не дадоха на Палестиня ония права, на които се радватъ тѣхнитѣ свободни колонии (Dominions). Тѣ поставиха освободената страна подъ сжзитѣ условия, подъ каквито се намиратъ тъй нареченитѣ *коронни колонии* (Crown Colony Type), гдѣто населението има само съвѣщателенъ гласъ.

Законодателното тѣло въ Палестина се състои отъ 25 члена, отъ които 10 чиновници и 15 нечиновници, но 12-тѣ отъ нечиновницитѣ се избиратъ по двустепенната система, а останалитѣ трима се назначаватъ — единиятъ отъ търговската камара, а двамата отъ върховния комисаръ. Единиятъ отъ назначенитѣ трѣбва да бжде мохамеданинъ, другия еврейнъ а третия християнинъ. Въ Палестиня се признаватъ три официални езици: арабски, еврейски и английски.

Такъвъ горѣ-долѣ проектъ бѣха приготвили на 1879 година за устройството на автономната областъ източна Румелия (южна България) англичанитѣ, но благодарение усилията и ловкостта на рускитѣ делегати въ международната комисия уставътъ на тая областъ се прѣработи по такъвъ начинъ, щото цѣлата законодателна и административна власть се прѣдаваше въ ржцѣтѣ на болшинството отъ населението. Въ Палестиня англичанитѣ взеха всички мѣрки, за да не стане такава нѣщо тамъ поне прѣзъ първитѣ 10 години. Вър-

ховният комисаръ е единъ бившъ английски министъръ (Sir Herbert Samoel) по въпроизповѣданіе еврейнъ. Той има почти неограничени права. Той може да издава такива постановления, каквто сж нуждни за запазване на мира, порядъка и доброто управление въ страната. Отъ избранитѣ 12 члена на законодателното тѣло мохамеданитѣ ще иматъ 8 души, евреитѣ 2 и християнитѣ 2. Всѣко религиозно общество ще има свои сѣдилища за брачните и наслѣдствени дѣла. Всички други дѣла ще се разглеждатъ отъ общитѣ сѣдилища.

Англичанитѣ даватъ два аргумента, за да оправдаятъ това неестественно положение въ Палестина, което покойниятъ лордъ Нортклифъ уподобяваше на положението на Ирландия въ миналото: 1) Неподготвеността на арабското население за правиленъ държавнически животъ и 2) привилегията, която е обѣщана на еврейския народъ за установяване на единъ *еврейски народенъ домъ*. Нѣма съмнѣние, че жителитѣ на Палестина, били тѣ мохамедани или християни, не сж тѣй подготвени и тѣй обучени за самоуправление, както сж напр. канадцитѣ, австралийцитѣ, или зеландцитѣ, но до колкото свѣдѣніята ни се простиратъ, палестинцитѣ се различаватъ много въ това отношение отъ Българитѣ на 1879 г. При освобождението едвамъ ли имаше 20 души българи, които да сж прѣкарали сѣдебенъ, или административенъ стажъ. Припомнювамъ си съ голѣмо удоволствие и съ дълбока признателностъ какъ рускитѣ губернатори и окръжни началници учеха младитѣ българи на канцеларски редъ и на писане официални книжа. Вториятъ аргументъ, на англичанитѣ е по-сериозенъ, защото безъ едно ограничение на естественитѣ права на палестинското население тѣ не биха могли да изпълнятъ обѣщанието, което дадоха на еврейския народъ прѣзъ 1917 година. Но при все това изпълнението му е свързано съ голѣми мъчности и неприятности. Прѣди всичко нѣкои отъ сиониститѣ даватъ едно много широко значение на фразата *еврейски народенъ домъ*, която плаши цѣлото палестинско население и която го кара да се сдружава (мохамедани и християни) за да може да направи отпоръ на агресивното отнасяне на сиониститѣ.

Зангвилъ разбира, че трѣбва да се дадатъ земитѣ, концесии, управлението въ рѣцѣтѣ на евреитѣ. Той сравнява арабитѣ съ чергаритѣ и прѣпоръчва, да не се правятъ училища, и да не се издигатъ болници за това кочуеще арабско племе. До какви крайности достигатъ по нѣкога сиониститѣ се вижда отъ нападкитѣ, които отправятъ даже срѣщу днешния върховенъ комисаръ. Макаръ и евреинъ, считатъ го, че не билъ достатъчно проникнатъ отъ сиониститѣ идеали.

Това, което най-много плаши мѣстното арабско население, то е еврейската колонизация, която изкуствено се насърчава отъ силнитѣ сионистически организации. Арабитѣ си

казватъ, ако сега, когато еврейското население съставлява само $\frac{1}{10}$ отъ цѣлото население, се ползува съ такива привилегии и съ такава властъ, какво ще стане по-послѣ, когато числото на евреитѣ се удвои и утрои. Арабитѣ въ Палестиня искатъ конституция такава, каквато иматъ всички свободни народи, една конституция, която дава управлението въ рѣцѣтѣ на болшинството отъ мѣстнитѣ жители, една конституция, която признава за главенъ факторъ волята на народа, а не волята на единъ чуждъ комисаръ, подпомаганъ отъ чужди чиновници и една малка фракция отъ мѣстни жители.

Единъ отъ дългогодишнитѣ дописници на в. „Times“, който е изучвалъ на мѣсто оплакванията на палестинскитѣ араби, казва, че тѣ стоятъ по-високо даже отъ египтенитѣ. Палестинцитѣ иматъ, споредъ него, единъ вроденъ разумъ, който ги подбужда къмъ учение, който ги прави добри търговци и изкусни работници. И днесъ трамвайната и параходната служби въ Египетъ сж въ рѣцѣтѣ не на египтенитѣ, а на чужденцитѣ; палестинскитѣ араби вѣтрѣ въ двѣ години слѣдъ освобождението имъ могли да организиратъ омнибусна служба между Иерусалимъ и околнитѣ градове. Въ Палестиня има много християни търговци, па даже и мохамеданитѣ могатъ да конкуриратъ на чужденцитѣ и дори на евреитѣ.

Английското правителство се надѣва, че безпристрастното управление, което то е въвелo, и икономическото подобрене, което ще послѣдва доброто управление, ще успокоятъ арабското население и ще отвлѣкатъ вниманието му отъ парлитивитѣ националистически въпроси, и това ще го накара да гледа съ добро око на сионизма. Но сега за сега, омразата противъ сионизма е голѣма. Мохамедани и християни, православни и католици, които сж се ненавиждали и борили прѣзъ вѣкове, се съединяватъ днесъ, за да се защитятъ отъ новата опасностъ, която заплашва земята имъ. Арабското население подозира, че управлението се ржководи отъ сионизма, та за това и английското влияние, което по-рано бѣше толкова силно, отъ день на день отслабва.

Арабскитѣ оплаквания отъ британското управление сж формулирани въ единъ протестъ, който една палестинска делегация поднесе въ Лондонъ на английското правителство. Въ него се изреждаха 9 точки, отъ които послѣдната казва: „Ако отворите историята на арабското, племе вие ще намѣрите, че когато Европа тнѣше въ мракъ, арабитѣ бѣха вече господари въ литературата, химията, астрономията, въ архитектурата и въ математиката. И днесъ арабитѣ желаятъ да се развиватъ и сж готови да подобрятъ положението на своята страна съ помощта на ония, които нѣматъ политически интереси да ги смажатъ. Всѣки, който познава арабитѣ въ Палестиня може да засвидѣтелствува тѣхната природна интелигентностъ и тѣхната способностъ за развитие. Бива ли въ такъвъ случай да се правятъ недостойни инсинуации отъ

страна на английски държавници против едно приятелско племе? За това ли арабитѣ посрѣщаха английскитѣ войски въ Палестиня съ отворени обятия и съ сълзи радостни на очи?"

* * *

Не всичкитѣ евреи и не всички даже сионисти удобряватъ политиката и дѣйствиата на сионистическата управа въ Палестиня. Бившия американски посланикъ въ Цариградъ г. Хенри Моргентау, по произхождение и по религия еврейинъ, обнародва миналата година една статия въ World s Work, въ която силно нападаше цѣлата програма на сионизма, като я нарече най-глупавия фалшъ въ еврейската история. Споредъ него тя е криза по начало и неизпълнима въ практика; тя е неразумна въ икономическо отношение, фантастична въ политическо отношение и безплодна въ нейнитѣ духовни идеали. Когато не е патетически фантастична тя е жестока, защото си играе съ надеждитѣ на единъ народъ, който търси слѣпешката своя пѣть прѣзъ дългитѣ вѣкове на мизерията". Г. Моргентау поддържа, че Палестиня не може да прибере цѣлия еврейски народъ (отъ 13,000,000 души), а най-много ще може да изхрани още единъ милионъ, или всичко 2,000,000 жители. Земледѣлието е мъчно, а пѣкъ индустрията е невъзможна. За една политическа фантазия, каквато е сионизма, глупаво е да се вѣрва, че Велико Британия ще напусне нѣкога тоя край до гдѣто тя бжде империя. Но споредъ г. Моргентау Британското правителство не ще отиде да дразни своитѣ мохамедански поданици въ Индия за хатѣра на еврейтѣ; то не ще позволи да се турятъ християнскитѣ и мохамеданскитѣ светини подъ владичеството на едно еврейско правителство. Обѣщанието на лордъ Балфуръ за единъ еврейски народенъ домъ той счита за хитра маневра. Сионизмътъ, каза той, нѣма никога да постигне цѣлитѣ си и не трѣбва да ги постигне.

Но и умѣренитѣ сионисти въ Палестиня гледатъ съ безпокойствие на новитѣ пришелци, съ които сионистическата комисия въ Палестиня иска да насели *свепитѣ мѣста*. Прѣдъ дописника на в. Times умѣренитѣ сионисти изказали опасение, че рускитѣ евреи ще порусятъ и болшевизиратъ Палестиня. Новитѣ пришелци само дразнили арабското население и го въоръжавали противъ еврейскитѣ жители. Тѣ били прѣдизвикателни и насаждали анархистически духъ въ страната. Крайнитѣ сионисти били даже арогантни къмъ умѣренитѣ евреи. Старитѣ палестински евреи и умѣренитѣ водили борба срѣщу крайноститѣ на сионистическата пропаганда.

Забѣлѣзва се едно разочорование и въ самата сионистическа комисия; тя се надѣваше по-рано, че въ нѣколко години ще направи отъ Палестиня такава еврейска страна, каквато Англия е за англичанитѣ. Водителътъ на европейския сионизмъ Д-ръ Вайсманъ билъ заявилъ още прѣзъ 1919 год., че

цѣлѣта на сионизма е да прѣселва въ Палестиня по 50—60,000 евреи годишно и по тоя начинъ въ 10 — 15 години да направи отъ Палестиня истинско отечество на еврейството. Но трѣбва да признаемъ, че сионистическата организация, макаръ да събира много пари и да прави голѣми усилия, за да поеврейчи светитѣ мѣста, до сега не е сполучила. А пъкъ и английската администрация не е могла да спечели симпатитѣ нито на сиониститѣ, нито на арабитѣ. И еднитѣ и другитѣ я обвиняватъ въ пристрастие и въ малодушие. Арабитѣ считатъ, че чиновницитѣ сж изпратени отъ богатитѣ евреи. Даже върховниятъ комисаръ сжръ Хърбертъ Самуелъ е подложенъ на строга критика и отъ двѣтѣ борящи се страни. Арабитѣ го подозиратъ и обвиняватъ, защото е еврейнтъ, а сиониститѣ го нападатъ, защото не е достатъчно еврейнтъ. Не може да се откаже, че еврейтѣ въ Палестиня се радватъ на много по-голѣми привилегии, отколкото арабското население. Тоя фактъ е изтъкнатъ и въ рапорта на анкетната комисия, която назначи английското правителство прѣзъ 1921 годича, вслѣдствие многобройнитѣ оплаквания отъ страна на мѣстното население. Въ тоя рапортъ се казва, че сионистическата комисия (настоятелство) имала правото да използва на широко военитѣ телеграфи и телефони, че прѣпоръчанитѣ отъ нея сионисти всѣкога сж се радвали на по-голѣми улеснения, отъ колкото арабитѣ при получаването на позволителни за пжтувания, за внасяне на стоки по военнитѣ железници и пр.

Ако иска английското правителство да бжде справедливо, ще трѣбва да даде едно истинско народно управление на Палестиня. Но тогасъ пъкъ то ще трѣбва да наруши обѣщанието, дадено на сиониститѣ за еврейски народенъ домъ, което е противно на народния суверенитетъ. Наистина, англичанитѣ знаятъ да примиряватъ крайноститѣ и противоположноститѣ, но въ Палестиня тѣ се намиратъ въ много трудно положение. Между английския народъ се забѣлѣзва течение да се не дразни вече арабското население, защото чрѣзъ това ще се усили панмохамеданската пропаганда, която е най-голѣмата опасностъ за английското владичество на Изтокъ. Че има едно разочарование въ сионистическитѣ кръгове се вижда и отъ рѣчьта, която е държалъ миналия мѣсець на сионистическия конгресъ въ Нью-Йоркъ Д-ръ Зангуилъ. Той осждилъ ония сионисти, които канятъ другитѣ да се прѣселватъ въ Палестиня, а сами тѣ стоятъ далечъ отъ нея за да увеличаватъ богатството си и да се ползватъ отъ удобствата на цивилизованитѣ страни. — „Който е сионистъ, рѣкълъ той, трѣба да живѣе въ Сионъ“. Слѣдъ това говорилъ противъ върховния комисаръ и палестинската еврейска организация, които се указали недостатъчно енергични и съ това дали поводъ да се мисли, че сионизма е единъ лудешки блѣнъ. Д-ръ Зангуилъ прѣдвизда, че съ изминаването на врѣмето отпада и сионистическия ентузиазмъ. Трѣбва да се

знае, че Палестиня е една бѣдна страна, и за това рѣдко ще се намѣри охолень еврейнъ (освѣнъ фанатизиранитѣ), който да напусне богатото и цивилизовано отечество, за да се прѣсели въ *светитѣ мѣста*.

Английското правителство получи вече пълномощие отъ Лигата на Народитѣ да управлява Палестиня по свое усмотрение, но въ тая Лига не участвуватъ, нито Русия, нито Германия, а не може да се каже, че тия Велики държави нѣматъ важни интереси — духовни и материялни въ *светитѣ мѣста*. Прѣди войната най-голѣмото число поклонници въ Иерусалимъ бѣха руси. Иерусалимската патриаршия отъ дълго врѣме се намираше подъ руско покровителство. Благочестивия руски народъ е далъ грамадни жертви за запазване на православието въ тая страна. Великитѣ държави не могатъ единъ день да не признаятъ неговитѣ законни прави и интереси. Но и прѣди да се възстанови Русия, Лигата на Народитѣ ще бже принудена да се занимае и еднажъ, и дважъ съ тоя въпросъ.

Едчо нѣщо, което не може да се откаже на англичанитѣ, е, че тѣ въведоха една сигурность въ страната, повдигнаха икономически населението, развиха съобщителнитѣ срдства, като дадоха възможность на търговията да цвѣти. При турско владичество Палестиня минаваше за страна съ малка култура и съ голѣми опасности. Сега всички могатъ да пжтуватъ при пълна сигурность и сравнително при доста голѣми удобства.

По причина на нашата низка валута пжтуването за Палестиня отъ България е свързано съ трудности. Но то би могло да се улесни отъ нашето параходно дружество въ Варна, като вземе инициативата да организира пжтувание съ специални параходи, както правятъ въ странство. Въ продължение на 50 дни пжтницитѣ биха могли да видятъ главнитѣ огнища на старата цивилизация: Цариградъ, Солунъ, Атина, Смирна, Александрия, Каиръ и Палестиня. Такова пжтуване ще удовлетвори не само благочестивитѣ чувства на иврующитѣ, но ще даде възможность на мнозина да си подсибжатъ историческитѣ познания и да добиятъ нови за нашата минаща търговия. Въ миналото Изтокъ бѣше пазаръ на нашитѣ произведения; той може да стане и за бждещето, ако нашитѣ сериозни хора се заинтересуватъ за него — прѣдъ всичко като се запознаятъ съ него.
